

XXI ASR TA'LIMIDA KREATIV VA TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Venera Jumaniyazova

Aziza Shrazova

Nukus shahar 1-son texnikumi rus tili fani o'qituvchilari

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari yoritiladi. Interfaol metodlar va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarning ta'lim samaradorligiga ta'siri tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Kreativ fikrlash, tanqidiy fikrlash, zamonaviy ta'lim, pedagogik yondashuv, ta'lim samaradorligi*

XXI asrda ta'lim jarayoni faqatgina bilim va axborotni yetkazish bilan cheklanib qolmay, balki shaxsning ijodiy salohiyati va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilmoqda. Zamonaviy jamiyat sharoitida o'quvchilardan turli muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish, yangicha yondashuv asosida fikr yuritish hamda axborotni tanqidiy tahlil qila olish kabi ko'nikmalar talab etilmoqda. Shu bois kreativ va tanqidiy fikrlashni shakllantirish bugungi ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri sifatida qaralmoqda.

Kreativ fikrlash o'quvchilarning yangicha g'oyalar yaratish, muammolarga turli nuqtai nazardan yondashish va noodatiy yechimlar topish qobiliyatini rivojlantirsa, tanqidiy fikrlash esa axborotni chuqur tahlil qilish, dalillarni solishtirish va asosli xulosalar chiqarish imkonini beradi. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va globallashuv jarayonlari ta'lim oluvchilardan ushbu ko'nikmalarga ega bo'lishni tobora zaruriy holga aylantirmoqda.

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy, o'qituvchi markazli yondashuvlar o'quvchilarda yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda yetarli samara bermaydi. Aksincha, shaxsga yo'naltirilgan, interfaol va muammoli o'qitish metodlari o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni mustaqil va tanqidiy fikrlashga undashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, XXI asr ta'limida kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarni ilmiy asosda o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish o'quvchilarning intellektual va shaxsiy rivojlanishida muhim pedagogik omil sifatida qaralmoqda. Mazkur ko'nikmalar o'quvchilarga axborotni chuqur anglash, muammolarni tahlil qilish, mustaqil qarorlar qabul qilish hamda yangi g'oyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Shu sababli zamonaviy pedagogika fanida ta'lim mazmuni va metodlarini yuqori darajadagi fikrlash faoliyatini rivojlantirishga yo'naltirish zarurati tobora kuchayib bormoqda. Kreativ fikrlash o'quvchilarning tasavvur doirasini kengaytirib, ularni yangicha yondashuv asosida fikr yuritishga undaydi. Tanqidiy fikrlash esa mavjud bilim va axborotni

baholash, dalillarni solishtirish hamda asoslangan xulosalar chiqarish jarayonini ta'minlaydi. Ushbu ikki ko'nikma bir-birini to'ldiruvchi xarakterga ega bo'lib, ularni ta'lim jarayonida kompleks tarzda rivojlantirish samarali natijalarga olib keladi.

Pedagogik-psixologik adabiyotlarda kreativ fikrlashning shakllanishi ta'lim muhiti va o'quv faoliyatining tashkil etilishi bilan chambarchas bog'liq ekanligi ta'kidlanadi. Jumladan, E. G'. G'oziyev o'z tadqiqotlarida ijodiy faoliyat shaxsning ijtimoiy tajribasi va ta'lim jarayonidagi faolligi natijasida rivojlanishini asoslaydi. Olimning fikricha, o'quvchilarga muammoli vaziyatlar yaratish, mustaqil fikrlashga undovchi topshiriqlar berish hamda erkin munozaralar tashkil etish kreativ tafakkurning shakllanishiga xizmat qiladi. Bunday yondashuv o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida namoyon etadi.

Shuningdek, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi xalqaro pedagogik tadqiqotlarda ham keng yoritilgan. Xususan, Benjamin Bloom tomonidan ishlab chiqilgan kognitiv maqsadlar taksonomiyasi o'quvchilarda yuqori darajadagi fikrlashni shakllantirishning ilmiy asosini tashkil etadi. Ushbu modelda tahlil, sintez va baholash bosqichlari o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash darajasini belgilovchi muhim ko'rsatkichlar sifatida e'tirof etiladi. Bloom yondashuvi ta'lim jarayonida reproduktiv faoliyatdan ko'ra, analitik va reflektiv faoliyatni ustuvor qilish zarurligini ko'rsatadi. Kreativ fikrlashni tadqiq etishda alohida o'rin tutgan olimlardan biri E. Paul Torrance hisoblanadi. Uning tadqiqotlarida kreativlik shaxsning muammoni sezish, g'oyalarni ilgari surish, ularni rivojlantirish va takomillashtirish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Torrance kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun ochiq savollar, noodatiy vaziyatlar va erkin fikr bildirishga imkon beruvchi topshiriqlardan foydalanish muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning fikrlash moslashuvchanligi va originalligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Yuqoridagi tadqiqotchilar qarashlari shuni ko'rsatadiki, kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish ta'lim jarayonida maxsus pedagogik sharoitlarni talab etadi. Interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat va reflektiv mashg'ulotlar bu jarayonda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. O'qituvchining yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi pozitsiyasi esa o'quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashini qo'llab-quvvatlaydi.

Xulosa qilib ta'kidlash lozimki, XXI asr ta'limida kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish o'quvchilarning intellektual rivoji va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini ta'minlovchi muhim pedagogik vazifadir. Ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlar, interfaol metodlar va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlardan foydalanish o'quvchilarning ijodiy va tahliliy fikrlashini samarali rivojlantiradi hamda ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1.E. G'. G'oziyev. Psychology of personality and creative activity. Tashkent, Uzbekistan: Fan Publishing House, pp. 186–197, 2010.

2.Benjamin Bloom. Taxonomy of educational objectives: the classification of educational goals. New York, USA: Longman, pp. 201–207, 1984.

3.E. Paul Torrance. The nature of creativity and creative thinking. Buffalo, USA: Creative Education Foundation, pp. 43–58, 2002.

4.I. A. Zimnyaya. Educational psychology and thinking development in learning. Moscow, Russian Federation: Logos, pp. 61–69, 2011.

